EL DELTA DE L'EBRE: CRÒNICA D'UNA MORT ANUNCIADA?

Buda podria ser la primera illa d'Europa a desaparèixer del mapa

Secció: Dossier
Número de revista: #15

TARDOR 2025

TEXT: Marc Solanes. Periodista, escritor i documentalista.
FOTO: European Union, Copernicus Sentinel-2.

La segona desembocadura més gran d'Europa es troba en una situació de perill inèdita. El canvi climàtic i la manca de sediments, fruit de la intervenció humana, l'estan fent retrocedir com mai. La solució, a més, confronta sectors econòmics amb interessos que van en contra de les mesures necessàries per salvar-lo. Mentrestant, el mar se'l continua engolint dia rere dia. Si no s'actua ràpidament, l'illa de Buda, situada a l'extrem nord-est, podria ser la primera de tenir els primers refugiats climàtics del continent.

A tres quilòmetres de l'última llengua de sorra, ara ja al bell mig del mar, s'hi troba enfonsat el far de Buda. Construït l'any 1864 a Birmingham, superava els 53 metres d'alçada. Era el far metàl·lic més alt del món, i

superava en 10 metres el que tenia el rècord fins aleshores (ubicat a Florida, als Estats Units). Gairebé 100 anys després, el 1961, un temporal el va tombar. A banda de ser una història memorable, això ens parla d'un fet molt preocupant. El Delta ha perdut més de 3.000 metres d'amplada des de llavors. I la situació no sembla que hagi de millorar a curt termini.

Un any a l'illa de Buda

La quarta lletra de l'alfabet grec, la *D*, es coneix amb el nom de *delta*. «En ella va pensar Heròdot en contemplar el triangle arquejat que formava la desembocadura del Nil. A més de pensar-la, va escriure-la, *D*; i, sense saber-ho, va llegar-ne la imatge i el nom a la posteritat». Aquestes línies pertanyen a les primeres pàgines de *Delta* (Ara Llibres, 2023), un llibre que és fruit de, probablement, la investigació més exhaustiva que s'hagi fet sobre el terreny fins ara. L'autor, Gabi Martínez, va viure durant tot un any a l'illa de Buda. La conclusió a la qual arriba el lector és que encara queda un bri d'esperança en la conservació dels espais naturals a curt termini, però que la resposta de la natura a l'acció humana serà, finalment, impossible de combatre.

Un clar exemple d'aquest canvi és, precisament, l'illa de Buda. Fa només uns anys, cinc i mig per ser precisos, la platja s'estenia 150 metres més enllà del que veiem avui. El temporal Glòria la va fer recular en tan sols unes hores. 3.200 hectàrees d'arrossars arrasades per la violència del mar. Serà, segons explica Gabi Martínez, «la primera illa amb refugiats climàtics de tot Europa». Però no només es tracta de l'illa, sinó de bona part del Delta. Mentrestant, el seu futur segueix sent una incògnita. La Generalitat de Catalunya i el Govern espanyol segueixen donant voltes a quina seria la forma més urgent de salvar-lo sense que, fins ara, s'hagi desplegat cap pla d'actuació a gran escala amb resultats palpables.

Guillermo Borés és un dels propietaris de l'illa de Buda. La va comprar el seu besavi, ara fa més d'un segle, i ara la gestiona juntament amb altres germans i familiars. Els seus principals negocis a Buda són el conreu de l'arròs i el turisme rural. «Si no s'actua de pressa, ens quedarem sense illa, sense Delta i sense res.» El seu temperament, de vegades irascible, és un reflex de l'estrès al qual s'està veient sotmès el segon delta més gran de tot Europa. «Abans, la platja del Trabucador feia 800 metres d'amplada; ara no arriba ni als 75.»

Borés és un ferm partidari de la solució holandesa, que consisteix a utilitzar dragues marines (vaixells capaços de moure grans quantitats de sorra, una espècie d'excavadores aquàtiques) que agafin arenes del fons del mar i les recol·loquin a la platja. «És el que fan des de fa molts anys als Països Baixos. Es tracta de la solució més ràpida, viable i econòmica.» Quan se li pregunta per què no s'executa, les respostes van sempre en la mateixa direcció. «Hi ha interessos polítics molt forts al darrere. El que volen és embutxacar-se els diners públics que els caurien si finalment s'aprova el trasllat de sediments dels embassaments.»

Manca de sediments

La via sedimentària és la solució en la qual coincideixen gran part de les fonts científiques que han fet estudis sobre la preservació de la zona. El Delta ha deixat de guanyar terreny al mar, argumenten, perquè ha deixat d'arrossegar una gran quantitat de sediments els darrers anys. Dels trenta milions cúbics que transportava originalment, ara tan sols en queden 159.000. Tal com sona. El perquè, segons expliquen, rau en la construcció dels embassaments artificials, que atrauen gran part d'aquests sediments. D'aquesta forma, el material que abans arribava al Mediterrani i servia per eixamplar la superfície terrestre a l'aigua ja no hi és. La solució, doncs, seria fer que tot tornés a ser com abans.

El principal problema és que no és gens fàcil. «S'està mirant, a través de molts estudis, com es podria fer. No es tracta només d'obrir les comportes. Necessites un cabal determinat, és a dir, una força suficient que els arrossegui fins al mar», recalca Carles Alcaraz, investigador d'aigües marines i continentals a l'Institut de

Recerca i Tecnologies Alimentàries. Segons explica durant l'entrevista per al reportatge, és una solució que no és senzilla, però seria l'única fiable a llarg termini. «Podem construir murs de contenció al litoral, si volem. Segur que això dura uns anys. Però la solució definitiva ha de passar per fer que el riu torni a arrossegar tot allò que ha servit per construir el Delta fins ara.»

La humanitat ha explotat els deltes dels rius del món durant milers d'anys. Fins no fa gaire, aquesta coexistència no havia presentat problemes greus. Avui, però, l'escenari és totalment diferent: des de l'enfonsament del sòl per la construcció d'edificis (amb el cas de Venècia com a màxim exponent) fins a la desaparició per culpa de les preses que provoquen la retenció sedimentària (al Nil també passa, en aquest cas pels efectes de la presa d'Assuan), passant per la crescuda del nivell del mar provocada per la crisi climàtica.

Els grans interessos amagats

«El perquè no s'obren les comportes dels embassaments durant les crescudes del riu per poder ampliar l'extensió del delta de l'Ebre està en els interessos de les grans empreses hidroelèctriques com Endesa». Josep Juan Segarra és el president de l'Associació Sediments. Fa anys que denuncien els abusos d'aquestes empreses i reclamen que s'apliqui la solució dels sediments de forma urgent per combatre la situació.

Les derivacions de sediments, explica, també serien una altra possible solució. Ja s'ha fet al Llobregat, amb els bypass de les salmorres de la mineria, utilitzant canonades per traslladar aquests sediments riu avall. El preu, segons Segarra, seria molt més barat que la utilització de les dragues marines o la solució holandesa. «Segons un estudi de la Universitat Politècnica de Catalunya, el cost del buidatge dels embassaments seria de tan sols 0,50 euros per metre cúbic de sediments. Utilitzar les dragues, en canvi, podria disparar-se fins als 4 euros. El transport de sorra amb camions, una de les poques accions que s'estan fent ara mateix, és encara més car.»

L'illa de Buda és potser l'exemple més clar de la delicada situació del delta de l'Ebre, però no l'únic. Bona mostra és aquest mapa de l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya amb tres línies que representen els escenaris de regressió i la posició estimada de la línia costanera de Riumar pels anís 2050 (roig) i 2100 (groc, escenari moderat; lila, escenari greu). Foto: Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya.Museu Maritim de Catalunya.

Els tres plans de salvament

Actualment, hi ha tres plans en relació amb la conservació de l'espai. El Pla Delta, proposat per la Taula de Consens (integrada per ajuntaments i representants de la comunitat de regants), l'estratègia Delta, de la Generalitat, i el Pla de protecció de l'Estat. El president de l'Associació Sediments afirma que, de totes tres, l'únic que s'està fent efectiu és moure arenes d'unes platges a unes altres. «Resulta inútil, perquè tot el que es transporta d'un lloc a un altre acaba sent recol·locat pel mar en poc temps», explica el president d'aquesta associació, Josep Juan Segarra.

Segarra apunta directament als interessos d'aquestes grans empreses hidroelèctriques que, assegura, estan generant desenes de milions d'euros anuals només amb els embassaments del tram final del riu. «En canvi, pel que fa als costos ambientals i a la gestió responsable dels sediments, ni el Govern espanyol ni el català els exigeix res». Això passa, continua, perquè les administracions fan més cas dels empresaris, caçadors i propietaris que dels experts en dinàmica litoral. «Sense una gestió científica i valenta dels sediments, el Delta està condemnat a desaparèixer, amb els greus impactes econòmics, ecològics i socials que això

comportarà», sentencia.

La posició de Borés i la seva família està, diuen alguns, clarament influenciada per l'interès econòmic de fer subsistir el seu negoci. El pagès i empresari de l'illa de Buda comercialitza el seu arròs en uns paquets (sota la marca comercial Arròs de l'illa de Buda) que, al darrere, expliquen la història d'emergència que viuen els seus arrossars. «A mi ningú m'escolta perquè només soc un pagès. Però el dia que ja no quedi res, tothom es lamentarà de no haver actuat a temps.» Potser la seva urgència histriònica podrà fer pensar a alguns que el seu discurs està clarament esbiaixat; que les solucions de les dragues marines són, en efecte, un pedaç a curt termini que no solucionarà la gravíssima crisi ecològica que viu la desembocadura. El que queda clar, però, és que les platges són cada cop més estretes, que els arrossars veuen el mar cada cop més a prop i que els efectes d'un altre temporal de característiques semblants al Glòria podria acabar tocant de mort algunes de les parts més exposades del Delta.

Sigui quina sigui la solució, sense una actuació urgent, clara i coordinada de totes les parts, difícilment serem capaços de conservar aquesta reserva de la biosfera per la UNESCO, única a Europa. «Vivim les conseqüències de les nostres accions i queda clar que veurem una clara reculada del Delta», respon Gabi Martínez a la pregunta de com veu el seu futur després de viure-hi gairebé un any. «La sensació, després de tot aquest temps, és que hi ha la possibilitat d'aguantar. Fins a on? Això no ho sap ningú. L'illa de Buda és un símbol de tot el que estem perdent. No sé si és tot, però com a mínim, és moltíssim.»

Vista aèria de la desembocadura del delta de l'Ebre, amb Riumar al centre de la imatge. Foto: demanar crèdit Gemma/Descobrir)

ENTREVISTA

Agustín Sánchez-Arcilla, catedràtic del Departament d'Enginyeria Hidràulica, Marítima i Ambiental a la Universitat Politècnica de Catalunya (UPC).

Agustín Sánchez-Arcilla. Foto: UPC.

Per què retrocedeix el delta de l'Ebre?

Perquè el riu aporta molts menys sediments que abans, mentre que els factors marins es mantenen més o menys iguals.

Quines solucions proposeu?

Des de la UPC participem en un projecte europeu, l'únic costaner dins del Pacte Verd, estudiant dues vies. Una és augmentar el transport de sediments riu avall amb riuades controlades. L'altra, fer aportacions a la costa inspirades en la natura, com reconstruir sistemes dunars que existien a principis del segle xx.

Podria servir el model holandès?

No directament. A la costa catalana tenim molta menys sorra i un onatge molt diferent del que hi ha als Països Baixos. Per tant, aplicar el seu model aquí no seria eficient.

És urgent actuar?

Totalment. Zones vulnerables com la barra del Trabucador, que és naturalment dinàmica, podrien desaparèixer si no augmentem els sediments que hi arriben. Cal continuar amb proves pilot per evitar futurs refugiats climàtics.